

מצורע: בדרך ישוב

הבעיה העיקרית של המצורע היא הבידוד החברתי שנגזר עליו. לאחר שהחליט הכהן לטמאו, מתואר דינו של המצורע: 'והצורע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא, כל ימי אשר הנגע בו יטמא, טמא הוא, בדרך ישוב מחוץ למחנה מושבו'. עוד קודם לכן, בפרק הזמן שבו הכהן מסופק אם הנגע טמא אם לאו, הפעולה הנעשית ביחס לנגוע היא 'והסגירו הכהן'. ההסגר אף הוא בידוד. אלו הם גם הפעלים המשמשים בצרעת הבית: 'והסגיר את הבית', 'והשליכו אתהן [את האבנים הנגועות] אל מחוץ לעיר', 'ושפכו את העפר אשר הקצו אל מחוץ לעיר'. הטמא מופרד ומושלך לחוץ. גם בשאר הטומאות שפרשיות השבוע האחרונות - תזריע ומצורע - עוסקות בהן, הבעיה העיקרית של הטמא היא בידודו והדרתו מן החברה: 'נידה' משמעו נידוי. הזב והזבה, טומאתם מתבטאת בכך שאי אפשר לקרב אליהם: 'ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב, והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב, והנוגע בבשר הזב יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב'. בתיאור כל הטומאות הללו, משכב ומושב, מגע ומשא, אין התורה מסבירה מה הבעיה של הטומאה, מעבר לכך שיש להתרחק ממנה. ברור מן הכתוב, שמצופה מן הסובכים את הטמא להמנע בעצמם מן הטומאה ולא לגעת בו, או במשכבו או בכליו. האיסור להכנס למקדש, להקריב או לאכול קדשים בטומאה, אינו מוזכר בפרשתנו, אלא רק עצם הטומאה, שכפי שהיא מתוארת, היא מייצרת ריחוק.

הקשר המובהק העולה מן הפרשיות הללו, בין טומאה לבין בידוד חברתי הוא דו-סטרי, שהרי חז"ל מסבירים את הסיבה לעונש הצרעת בחטא חברתי: דיבור לשון הרע. זאת בעקבות הצרעת שלקחה בה מרים אחרי שדברה על משה וצפורה. הקשר פשוט: מי שמרעיל ומטמא את הסביבה החברתית, נדון להרחקה מן החברה. במדרש ויקרא רבה נמנות עבירות נוספות שלוקים עליהן בנגעים: עריות וגזל, עין הרע וגסות רוח. רובן של עבירות אלה משחיתות את החברה. (ויקרא רבה יז ג). החטא ועונשו חד הם. מי שאינו מתפקד חברתית, נדון להרחקה מן החברה.

מה קורה בחברה שיש בה נגעים חברתיים אבל אין בה הלכות טומאה? נראה, שגם כשהעונש של הנגעים הגופניים אינו קיים, הסבל הכרוך בו ממשיך להתקיים בפני עצמו. הבדידות מתקיימת באופן טבעי, מהותי, בחברה שכזאת. חברה שבה אין כבוד הדדי, אין בה זהירות בשמירה על פרטיותו של הזולת, בה אין יחסי רעות ואמון בין אנשים, היא חברה שבה שכיחות הנגעים החברתיים עולה, ועמה – גם הבדידות והניכור. הזלזול בכבוד האדם מאפשר חופש פרוע של לשון הרע ורכילות והוצאת שם רע. לא רק הידוענים ואישי הציבור סובלים מן הנגע הזה, הוא פוגע גם באיש ברחוב, בבית ובמשפחה. הנגעים החברתיים מתבטאים באופן אקטיבי באלימות, פיזית, ומילולית. בפגיעות מיניות וממוניות, בציבור ובבית. הזלזול בממון הזולת וברגשותיו מתרחש גם בחדרי החדרים של המשפחה, וגם ברשות הרבים הציבורית. כל אלו יחדיו מהוים את חטיבת העבירות שעונשה הוא נגעי הגוף והטומאה, ותוצאתם המעשית כיום היא הבדידות והניכור. אלו תופעות אופייניות לחברה המודרנית והן כרוכות באותה זילות של כבוד האדם שמאפיינת אותה, למרות המלל הרב בנושא זכויות האדם.

שיח הזכויות של החברה הליברלית במתכונתו המצויה, אינו מתמקד די הצורך בכבוד האדם אלא בזכויותיו. ולפיכך הוא הופך להיות שיח תובעני, משפטני, כוחני, במקום להיות שיח של כבוד, רעות, מחויבות כלפי הזולת והכרה בערכו של האדם. התוצאה המתבקשת היא – בדידות נוראה. האדם הנאבק על זכויותיו מגדר את סביבותיו מפני פגיעה פורמלית, אבל אינו זוכה לאהדה, לאוזן קשבת, לחמלה ולידידות. אין ספק ששיח הזכויות הועיל לא מעט לאדם המודרני. שחררו מעבדות, איפשר מוביליות חברתית, קידם את מעמד האשה, העצים את כוחו של ההמון כנגד האליטות, חיזק את החוליות החלשות בחברה: הילדים ובעלי המוגבלויות, אולם כל זה אינו מספיק, כיון שאינו נוגע בנקודות העדינות של קשרי הרעות והאהדה (אמפתיה) בין בני אדם. יש שיח, אבל אין שיחה. יש זכויות אך אין דנים את האדם לכף זכות.

בעולם הנגוע הזה מתפתח עוד סוג של ניכור ובדידות, והוא זה שכרוך בעקביה של האדישות. החוק מגיב בחומרה כלפי תופעות של פגיעה בזולת שתוארה לעיל, אולם אין לו מה לומר כנגד האדישות החברתית. אי האכפתיות לגורלו של הזולת, חוסר המודעות לסבלו של השכן. 'שיח הזכויות' אינו מחייב איש לרפוק על דלתו של השכן ולברר אצלו אם יש לו היכן להסב לשלחן הסדר. הוא אינו מחייב להרים טלפון פעם בשבוע ולהתעניין בשלומם של הדודה הזקנה או החבר החולה. הוא מקנה חרות, אך אינו מסביר שהחרות אינה תכלית לעצמה, היא כלי מחזיק ברכה, שנועד לאפשר לאדם להשתחרר משעבודים חיצוניים על מנת

לחיות חיים מלאים של אחריות לעולם ולזולת. והאדם המודרני והפוסט-מודרני, כמו המצורע בעולם העתיק, 'כרד ישב' – גם אם בפועל הוא בתוך מחנה מושבו.

לא יפלא איפוא, כי סופרים שביקשו לתאר את העולם המנוכר של זמננו, השתמשו לעתים קרובות במסגרת של חולי ונגע כדי לתאר את התבנית הפגומה של החברה. כך לדוגמה סארטר ב'הבחילה', אלבר קאמי ב'הדבר', וסארמאגו ב'על העורן'. סופרים אלו זיהו את הנגעים הפיזיים עם הנגעים החברתיים, והבליטו את הבדידות, הניכור והתלישות כתחושות היסוד של האדם בחברה המודרנית.

פרשת נגעים שבתורה מכילה לא רק את תיאור הטומאה והבידוד הנובע ממנה, אלא גם מציעה דרך הטהרות ושיבה אל חיים מתוקנים וטהורים. בספר יצירה נטבע הרעיון שנגע בחילוף אותיות הוא ענג. אין בידינו כיום אפשרות לקיים את סדרי הטהרה של התורה, כפי שגם סדרי הטומאה אינם קיים. אך כשם שהחטאים החברתיים הם המקור לנגעי החברה, כך תיקונם הוא הדרך אל ה'ענג': 'אז תענג על ה' מסכם הנביא ישעיהו את הפרק שבו הוא מסביר את סדר התיקונים החברתיים הנצרכים. (ישעיהו נח) ואלו הם, בלשונו של הנביא: פְּתַח חַרְצָבוֹת יִשַׁע הַתֵּר אַגְדוֹת מוֹטָה וְשִׁלַח יְצוּצִים חֲפָשִׁים וְכָל מוֹטָה תִּנְתְּקוּ: הֲלוֹא פָּרַס לְרַעַב לַחֲמֶךָ וְעֲנִיִּים מְרֹדִים תָּבִיא בַּיִת כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסְיֹתוֹ וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם.